

PRIORITERINGSSTÖD
TILLSYN
2024-12-16

Prioriteringsstöd för tillsyn inom förorenade områden

Prioriteringsstöd för tillsyn inom förorenade områden

Innehåll

INLEDNING	3
PRIORITERINGSORDNING – RISKKLASS OCH BRANSCHKLASS	4
HUR DET ÄR TÄNKTT ATT PRIORITERINGSSTÖDET SKA ANVÄNDAS	5
KARTINFORMATION ÄR ETT BRA VERKTYG	6
PRIORITERINGSMATRISEN	6
Olika exempel på hur prioriteringsmatrisen kan användas	6
DEL 1 - PRIORITERING MELLAN OBJEKT MED RISKKLASS 1 OCH 2.	8
Exempel på ifylld Prioriteringsmatris	9
DEL 2 - HANTERING AV BRANSCHKLASSADE OBJEKT INOM BRANSCHKLASS 1 OCH 2.	12
DEL 3 – HANTERING AV EJ KLASSADE OBJEKT SOM SKULLE KUNNA UTGÖRA BRANSCHKLASS 1 ELLER 2	13
Förenklad bedömning av branschklass	13
Alternativa angreppsätt	15

Inledning

I den nationella strategin för tillsyn enligt miljöbalken avseende perioden 2022–2025 har Naturvårdsverket uppdraget att under 2024 ta fram ett prioriteringsstöd för tillsyn av förorenade områden. Utgångspunkten för prioritering mellan förorenade områden är Naturvårdsverkets MIFO-metodik och den inventering som framför allt länsstyrelserna genomfört i huvudsak fram till 2015 och de objekt som löpande inventeras (för mer information se Naturvårdsverkets webb [Inventering av förorenade områden](#)).

Syftet med detta prioriteringsstöd är att inom ramen för Naturvårdsverkets tillsynsvägledning underlätta för tillsynsmyndigheterna att prioritera mellan tillsynsobjekt som initialt bedöms vara lika prioriterade, alltså har samma riskklass eller branschklass. Behovet av ett prioriteringsstöd har främst uppmärksammats av tillsynsmyndigheter som har många prioriterade tillsynsobjekt i samma riskklass eller branschklass och har svårt för att prioritera vilka objekt som de ska börja arbeta med. Prioriteringsstödet kan göra det lättare för tillsynsmyndigheter att välja objekt som ger störst trolig effekt utifrån bland annat nedlagd tillsynstid och miljö- och hälsoaspekt.

Det är viktigt att ha i åtanke att om tillsynsmyndigheten endast har tillsynsansvar för ett mindre antal objekt med riskklass 1 och 2 är detta stöd för prioritering mellan objekt inte lika viktigt och tillsynsmyndigheten kan välja att prioritera sitt arbete i första hand utifrån riskklass. Stödet kan också användas som ett komplement till den handlingsplan som är framtagen för arbetet med förorenade områden.

Vid framtagande av detta prioriteringsstöd har avvägningar gjorts med avseende på att det ska vara enkelt samt tidseffektivt att använda och samtidigt ge ett tillräckligt bra resultat/underlag för prioritering.

Prioriteringsstödet består av detta dokument som kan kompletteras med tillhörande excel-dokument (Prioriteringsmatris).

Det kan även vara intressant att beakta prioriteringar och urvalskriterier som anges i [Naturvårdsverkets Nationella plan](#) samt i [Lägesbeskrivningen i länsstyrelsernas Strategipaket](#) avseende prioriteringsgrunder.

Det har även uppmärksammats att det är betungande för tillsynsmyndigheter att på ett riskbaserat och strukturerat sätt hantera objekt som inte inventerats och därför saknar riskklass. Även om det inte ingår i uppdraget har Naturvårdsverket därför tagit fram förslag på tillvägagångssätt för att hantera dessa objekt i sitt löpande arbete.

Prioriteringsordning – riskklass och branschklass

Generellt anser Naturvårdsverket att objekt som inventerats enligt MIFO-metodiken eller endast har identifierats ska prioriteras i följande ordning:

1. Riskklass 1
2. Riskklass 2
3. Branschklass 1
4. Branschklass 2

Tillsynsmyndigheten avgör dock vad som är rimligast i relation till de egna tillsynsobjekten och förhållandena i länet eller kommunen. I vissa fall kan till exempel ett objekt i riskklass 2 prioriteras före ett objekt i riskklass 1.

Tillsynsmyndigheten kan även behöva prioritera förorenade områden i lägre risk- och branschklass som bidrar till att sediment förorenas och då tillhör sedimentklass Mycket hög eller Hög¹.

---

¹ [Naturvårdsverkets branschlista](#).

Hur det är tänkt att prioriteringsstödet ska användas

Prioriteringsstödet kan vara ett stöd för att i nästa steg ställa krav på ansvarig på undersökning, eller MIFO fas 1.

Följande arbetsgång föreslås där tillämpliga delar av detta stöd med fördel kan användas:

Del 1

1. Prioritering mellan tillsynsobjekt med riskklass 1
2. Prioritering mellan tillsynsobjekt med riskklass 2

Del 2

3. Förenklad prioritering mellan objekt i branschklass 1
4. Förenklad prioritering mellan objekt i branschklass 2

Del 3

5. Förenklad bedömning/prioritering av övriga oklassificerade objekt som skulle kunna motsvara branschklass 1 eller 2.

Del 1 används som ett första steg för att prioritera mellan objekt tillhörande riskklass 1 och 2. Del 2 och 3 kan användas vid senare tillfälle när tillsynsmyndigheten har hanterat merparten av de objekt som ingår i del 1.

Tillsynsmyndigheten kan välja att antingen resonera sig fram till vilka objekt som ska prioriteras före andra och ta stöd av beskrivningen av bedömningsgrunder/urvalskriterier nedan under rubrik *Del 1 – Prioritering mellan objekt med riskklass 1 och 2* eller använda sig av en Prioriteringsmatris.

Kartinformation är ett bra verktyg

För tillsynsmyndigheter med många objekt kan det vara svårt att börja med en tabell. Ett stöd kan då vara kartinformation där tillsynsmyndighetens objekt med bland annat riskklass framgår. Genom geografisk utsökning går det på ett enkelt sätt att avgöra om objekt med riskklass 1 och 2 eller branschklass 1 och 2 ligger till exempel inom vattenskyddsområden eller andra skyddade områden, i närheten till bostäder, nära ytvattendrag eller i kommande exploateringsområden etc. Objekten kan utifrån denna inledande prioritering tas vidare för bedömning (till exempel i Prioriteringsmatrisen).

Prioriteringsmatrisen

Väljer tillsynsmyndigheten att använda en matris som stöd för prioritering kan den bifogade excelmallen (Prioriteringsmatrisen) användas. I Prioriteringsmatrisen läggs alla tillsynsobjekt in som tillhör riskklass 1 och 2 där varje rad representerar ett tillsynsobjekt, därefter läggs branschklass 1 och 2 samt tidigare oklassificerade objekt in i matrisen. Matrisen blir den lista med objekt som tillsynsmyndigheten kommer att arbeta med.

Olika exempel på hur prioriteringsmatrisen kan användas

Prioriteringsmatrisen kan göras både enklare och mer utvecklad utifrån behov (se tabell 1 och 2). För att tydliggöra vilka kriterier (kolumnerna i Prioriteringsmatrisen) som tillsynsmyndigheten bedömer är viktiga kan det vara bra att kategorisera kriterierna. Tillsynsmyndigheten behöver utgå från hur förhållandena ser ut i länet eller kommunen. I tabell 2 finns ett exempel på hur en gradering och viktning kan se ut. Det kan även finnas alternativa angreppssätt om tillsynsmyndigheten har väldigt många objekt (se vidare under rubriken *Kartinformation är ett bra verktyg*).

När prioriteringen är genomförd sorteras listan inom respektive riskklass och branschklass. Detta genomförs på ett sådant sätt att först sorteras riskklass 1-objekten sinsemellan där de högst prioriterade objekten hamnar högst upp och därefter i fallande skala. Därefter genomförs sorteringen på motsvarande sätt för riskklass 2-objekten etc. Det kan dock vara motiverat att högt prioriterade riskklass 2-objekt kan prioriteras före ett lågt prioriterat riskklass 1-objekt. Det kan till exempel handla om ett objekt i riskklass 2 där ansvarig verksamhetsutövare

planerar att lägga ner verksamheten som kan ha orsakat en föroreningskada. Även ett högt prioriterat branschklass 1-objekt kan ibland bedömas mer prioriterat än ett lågt prioriterat riskklass 2-objekt.

En enklare variant är att inte använda gradering eller viktning och endast markera med ettor och nollor för de av kriterierna som är relevanta för det aktuella objektet (tabell 1).

Används en mer avancerad matris kan tillsynsmyndigheten göra en gradering/viktning mellan urvalskriterier och en gradering/viktning mellan eventuella underkriterier². Har man väldigt många tillsynsobjekt och särskilda riskområden kan det finnas behov att dela upp ett urvalskriterium i flera underkriterier för att framhäva till exempel risker med skred till följd av klimatförändringar. I tabell 2 ges exempel på en mer avancerad matris med urvalskriterier, underkriterier och viktning.

Tillsynsmyndigheten avgör vilka faktorer som är relevanta genom att lägga in/ta bort urvalskriterier och eventuella underkriterier, samt hur eventuell gradering och viktning ska se ut. Tillsynsmyndigheten gör oavsett utformning på sin prioritering den slutliga avvägningen utifrån vad som bedöms viktigast i det enskilda fallet.

---

² Underkriterium = För att visa på att riskerna/effekterna kan variera inom ett urvalskriterium kan underkriterium användas för gradering.

Del 1 - Prioritering mellan objekt med riskklass 1 och 2

Här beskrivs hur prioriteringen kan göras mellan objekt med samma riskklass i riskklass 1 och 2. Prioriteringen avser både nedlagda och pågående verksamheter där aktuell tillsynsmyndighet har ett tillsynsansvar.

Antingen väljer tillsynsmyndigheten att bygga sin prioritering på ett resonemang utifrån bedömningskriterier/urvalskriterier som är betydelsefulla i aktuellt län eller kommun. Det finns ett stort antal bedömningsgrunder/urvalskriterier som kan vara aktuella, se exempel under rubriken *Beskrivning av bedömningsgrunder/urvalskriterier*.

I stället för att bygga sin prioritering på resonemang kan tillsynsmyndigheten välja att använda Prioriteringsmatrisen som stöd för sin prioritering. Under rubriken *Exempel på ifylld Prioriteringsmatris* finns två sätt beskrivna hur matrisen kan fyllas i.

Nedan anges ett antal bedömningsgrunder/urvalskriterier som generellt kan vara bra att tänka på.

De anges ej i fallande prioriteringsordning.

- **Nedläggning i närtid:** Om verksamheten kommer att läggas ner i närtid är det en fördel om föroreningen kan undersökas och eventuellt åtgärdas av ansvariga innan nedläggningen (Polluter Pays Principle). Stadsbudgeten belastas inte och det är inte säkert att objektet kan prioriteras för statlig finansiering. Arbetet med tillsyn av en pågående verksamhet kan dessutom finansieras med tillsynsavgifter.
- **Exploatering:** Om det finns exploateringsintressen kan tillsynsmyndigheten överväga att prioritera ner objektet i sin egeninitierade tillsyn eftersom föroreningen kommer att åtgärdas genom andra drivkrafter.
- **Typ av förorening:** Är det till exempel utfasningsämnen såsom kvicksilver, POP:s-ämnen eller ämnen som ingår i vattendirektivet, kan det vara angeläget att åtgärda beroende på mängden och riskerna med spridning.
- **Bostadsnära och/eller barn kan exponeras:** Exempelvis nära bostäder, förskola, skola.
- **Inom vattenskyddsområde:** Hit räknas även närhet till enskild dricksvattenbrunn.
- **Känsliga naturmiljöer:** Exempelvis Natura 2000-område.
- **Risker vid förändrat klimat:** Om objektet ligger inom riskområden för till exempel översvämning, skred eller ras och därmed risk för spridning av förorening till vattendrag/hav kan det vara motiverat att gå vidare för

tillsynsmyndigheten. Det behöver då göras en avvägning av hur stor risken och konsekvenserna är i förhållande till andra objekt.

- Miljökvalitetsnormer: Objekt som kan påverka MKN för yt- och grundvatten. Överskrider miljökvalitetsnormer för vatten, eller riskerar att överskridas, kan det vara prioriterat att åtgärda. Om flera objekt bidrar till kumulativ belastning på samma recipient kan detta motivera att objekten utreds/åtgärdas.
- Ansvarsförhållanden: Om det är flera objekt med liknande riskförhållanden kan objekt med enkla ansvarsförhållanden vara en fördel att börja med. Till exempel om det är en pågående verksamhet eller bara har varit en verksamhetsutövare på platsen kan det vara en fördel att prioritera dessa objekt då det är enklare att komma i gång med.

Tillsynsmyndigheten tar bort och lägger till de urvalskriterier som man anser passar bäst för prioritering.

Exempel på ifylld Prioriteringsmatris

I tabell 1 och 2 åskådliggörs exempel på en enklare Prioriteringsmatris med ettor och nollor respektive en mer avancerad Prioriteringsmatris med gradering och viktning. Summeringen av poäng är ett stöd för tillsynsmyndighetens bedömning. Tillsynsmyndighetens avvägning kan därför ge en annan prioriteringsordning mellan objekt än summan ger uttryck för. Det första objektet är ett nedlagt sågverksområde som ska exploateras för bostäder. Det andra objektet är en brandövningsplats som sprider förorening av PFAS till råvattentäkt. **Observera att urvalskriterier, underkriterier och viktning i tabellen är exempel på hur det kan se ut. Tillsynsmyndigheten tar bort och lägger till de urvalskriterier som tillsynsmyndigheten anser passar.**

Tabell 1. Enklare matris. Ett står för prioriterad och noll för mindre prioriterad.

Urvalskriterier	Nedläggning i närtid	Exploatering	Typ av förorening eller mängd	Bostadsnära / barn kan exponeras	Inom vatten-skyddsområde	Känsliga naturmiljöer	Risker vid förändrat klimat (översvämning, skred etc) ³	MKN för vatten ⁴	Summa	Slutlig avvägning*
Sågverket	0	1	1	1	0	0	0	1	4	4
Brandövnings-plats	0	0	1	0	1	0	0	1	3	5
Objekt 3										
Objekt 4										

*Tillsynsmyndigheten gör den slutliga avvägningen av hur objekt ska prioriteras sinsemellan.

³ Se bland annat kartinformation på [länsstyrelsernas Geodatakatalog](#) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps hemsida [Riskområden \(arcgis.com\)](#) (msb.se)

⁴ Se bland annat på [Information och data - Rena sediment](#)

Tabell 2. Mer avancerad matris. Tillsynsmyndigheten avgör sifferskala och eventuell gradering.

Urvalskriterier	Nedläggning i närtid	Exploatering	Typ av förorening eller mängd	Bostadsnära / barn kan exponeras	Inom vattenskyddsområde	Känsliga naturmiljöer	Risker vid förändrat klimat (översvämning, skred etc) ⁵	MKN för vatten ⁶	Summa	Slutlig avvägning*
Underkriterier och viktning	3	-2	Utfasningsämne ⁷ =5 Akuttoxiskt ämne=5 POP:s ämne ⁸ =5 Stor mängd övriga ämnen=3	4	3	2	Hög risk=4 Låg risk=2	3		
Sågverket	0	-2	5	4	0	0	0	0	7	7
Brandövningsplats	0	0	5	0	3	0	0	3	11	12
Objekt 3										
Objekt 4										

*Tillsynsmyndigheten gör den slutliga avvägningen av hur objekt ska prioriteras sinsemellan.

⁵ Se bland annat kartinformation på [länsstyrelsernas Geodatakatalog](#) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps hemsida [Riskområden \(arcgis.com\)](#) (msb.se)

⁶ Se ämnen som är listade i vattendirektivet [HVMFS 2019:25](#).

⁷ Arsenik, cyanid och även bly vid korttidsexponering resp. se Kemikalieinspektionens databas [Prioguiden](#) på Kemikalieinspektionens hemsida (kemi.se).

⁸ Se Stockholmskonventionen omfattar drygt 30 ämnen eller ämnesgrupper. [Lista över POP:s ämnen](#) finns på Kemikalieinspektionens hemsida (kemi.se).

Del 2 - Hantering av branschklassade objekt inom branschklass 1 och 2

Tillsynsmyndigheten gör som ett första steg en enkel prioritering mellan de tillsynsobjekt som tillhör branschklass 1 eller 2 i Naturvårdsverkets branschlista⁹. Syftet med prioriteringen är att få en grov rangordning av tillsynsobjekten.

Prioriteringen avser både nedlagda och pågående verksamheter där aktuell tillsynsmyndighet har ett tillsynsansvar.

Om tillsynsmyndigheten har många objekt inom branschklass 1 och 2 kan prioriteringen ske på ett eller flera av nedanstående sätt:

- Fokus bara på branschklass 1.
- Gruppering av objekt utifrån branscher eller geografiska områden.
- Med hjälp av kartverktyg i ett första led få fram de mest prioriterade objekten genom att identifiera de objekt som ligger inom ett område som är av särskild vikt till exempel avrinningsområdet till en vattenförekomst, vattenskyddsområde, översvämningområde, skredområde eller närhet till vattendrag (se mer under rubriken *Kartinformation är ett bra verktyg*).
- Prioritera tillsynen på objekt med pågående verksamheter.
- Urvalskriterier från del 1 används vid prioritering där det är lämpligt.

---

⁹ [Naturvårdsverkets branschlista](#)

Del 3 - Hantering av ej klassade objekt som skulle kunna utgöra branschklass 1 eller 2

Denna del är avsedd för de förorenade områden/objekt som tillsynsmyndigheten känner till men som inte är riskklassade enligt MIFO-metodiken¹⁰ eller inte tillhör en branschklass i Naturvårdsverkets branschlista¹¹. Syftet är att på ett enkelt sätt prioritera fram ej klassificerade objekt som bedöms tillhöra branschklass 1 och 2. Tillsynsmyndigheten gör som ett första steg en enkel bedömning (se exempel nedan) av vilken branschklass inom kategorin "Övrigt BKL"¹² som varje tillsynsobjekt tillhör.

Förenklad bedömning av branschklass

Den förenklade bedömningen av branschklass behöver inte omfatta samtliga objektet på en gång utan kan ske successivt, exempelvis kan nedlagda verksamheter prioriteras vid en första genomgång eller att objekt bedöms och prioriteras löpande. Vid bedömning ska lättillgänglig information användas från exempelvis EBH-stödet, kartunderlag och myndighetens arkiv. I tabellen anges siffrorna 1 eller 0. Se exempel i tabell 3 nedan. Summeringen av poäng är ett stöd för tillsynsmyndighetens bedömning. Tillsynsmyndighetens avvägning kan därför ge en annan prioriteringsordning mellan objekt än summan ger uttryck för. Under tabell 3 beskrivs några parametrar som sammantaget kan ge stöd för bedömningen. Om provtagningar redan är genomförda där föroreningar påträffats är det dessa resultat som utgör underlag för riskbedömning och branschklass.

---

¹⁰ [Naturvårdsverkets rapport 4918, Metodik för inventering av förorenade områden \(1999\)](#)

¹¹ [Naturvårdsverkets branschlista](#)

¹² [Naturvårdsverkets branschlista](#)

Tabell 3. Stöd för förenklad bedömning av branschklass.

Objekt	Föreningensnivå		Föreningarnas farlighet	Känslighet och skyddsvärde		Spridningsförutsättningar	Summa	Bedömd branschklass*
	Verksamhetens storlek/omfattning Stor=1 Liten=0	Driftstid Lång=1 Kort=0	Vilka ämnen som kan förorena Farliga=1 Mindre farliga=0	Hälsorisker Allvarliga=1 Mindre allvarliga=0	Miljörisker Allvarliga=1 Mindre allvarliga=0	Spridningsrisk Stor=1 Liten=0		
Objekt 1	1	1	0	0	0	1	3	2
Objekt 2								
Objekt 3								
Objekt 4								

*Tillsynsmyndigheten gör den slutliga avvägningen av vilken branschklass som objektet tillhör samt prioritering mellan olika objekt.

Parametrar som stöd för bedömning:

- Föreningensnivå
  - Verksamhetens storlek/omfattning: Stor eller liten verksamhet? Få eller många anställda? Stor användning av förorenande ämnen?
  - Driftstid: Uppfattning av hur länge förening kan ha skett och omfattning. Här behöver även beaktas under vilken tidsperiod som verksamheten pågick för att kunna bedöma vilka föreningar som skulle kunna vara aktuella.
- Föreningarnas farlighet
  - Vilka ämnen som kan förorena: Vilka ämnen använder verksamheten eller kan verksamheten ha använt med tanke på bransch och driftstid? Finns information i länsstyrelsernas EBH-stöd eller tillsynsmyndighetens arkiv?
- Känslighet och skyddsvärde
  - Hälsorisker: Typ av ämnen, närhet till bostäder, brunnar, vattenskyddsområde, andra vattenområden etc.
  - Miljörisker: Typ av ämnen, närhet till värdefulla och känsliga naturområden, yt- och grundvatten etc.
- Spridningsförutsättningar
  - Spridningsrisk: Kan man anta att området är utfyllt med genomsläppliga massor eller att marken generellt är genomsläpplig i området så är spridningsrisken stor och tvärt om. Närhet till recipient är även relevant vid bedömningen.

Det saknas ofta objektsspecifik information vilket innebär osäkerheter. Verksamhetens storlek/omfattning (föreningensnivån), och till viss del även förorenande ämnen, går kanske inte att bedöma utan att genomföra ytterligare objektsspecifika efterforskningar.

Alternativa angreppsätt

Finns det många oklassificerade objekt i samma typ av bransch i länet eller kommunen, kan tillsynsmyndigheten överväga att ge grupper av branscher med liknande tekniska och miljömässiga egenskaper en och samma branschklass. Det kan vara ett sätt att kunna prioritera mellan många objekt som varken är riskklassade eller branschklassade sen tidigare.